

El paper de la premsa en la implantació de la reforma de l'ortografia catalana

The role of the press in the implementation of the Catalan spelling reform

Helena BORRELL CARRERAS
Universitat Oberta de Catalunya

Data de recepció: 1 de març de 2018

Data d'acceptació: 8 de juny de 2018

RESUM

Aquest article investiga el paper dels mitjans de comunicació escrits catalans en la implantació de la normativa ortogràfica arran de la publicació de la proposta d'*Ortografia catalana* (OIEC) per part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) l'any 2016. L'objectiu de l'estudi és descriure la reacció —tant positiva com negativa— de la comunitat lingüística als mitjans de comunicació de massa i comparar-la amb altres reformes dutes a terme i amb altres comunitats lingüístiques per analitzar què hi ha darrere dels canvis. Aquest estudi també pretén fer una reflexió sobre l'autoritat de les acadèmies de la llengua.

PARAULES CLAU: ortografia, autoritat lingüística, ideologia, acadèmia de la llengua, lleialtat lingüística, mitjans de comunicació de massa, català.

ABSTRACT

This article investigates the role of the Catalan print media in the implementation of the spelling reform after the publication of *Ortografia catalana* (OIEC) by the Philological Section of the Institute for Catalan Studies (IEC) in 2016. The aim of this study is to describe the responses – both positive and negative – of the language community in the mass media and to compare this proposal to other reforms which have been previously undertaken and to reforms in other language communities, in order to analyse what lies behind the changes involved. This study also seeks to reflect on the authority of language academies.

KEYWORDS: spelling, language authority, ideology, language academy, language loyalty, mass media, Catalan.

1. INTRODUCCIÓ

La reforma ortogràfica del català que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va presentar l'octubre del 2016 va suscitar un debat que es va plasmar en mitjans de comunicació de massa, motivat per la supressió de la majoria d'accents diacrítics. Els mitjans, que se'n van fer ressò durant unes quantes setmanes, van actuar com a propagadors de la nova normativa i la van aplicar, de manera general, segons les disposicions de l'IEC. Avui dia, segons Emili Boix-Fuster (2015: 9), la «norma estàndard arriba a la població no només per l'escola sinó pels mitjans de comunicació de massa». Així doncs, és necessari analitzar l'impacte d'aquesta reforma ortogràfica en els mitjans escrits en català per explorar com se n'ha fet difusió i conèixer la relació entre els mitjans de comunicació i la normativa.¹ Hem d'advertir que aquest no és un estudi de corpus lingüístic sobre la implantació dels canvis, sinó que l'objectiu és fer una anàlisi crítica de les reaccions a la reforma a partir del que s'ha publicat a la premsa catalana després que s'aprovés. Per tant, les dades s'han obtingut a partir d'un recull d'articles d'opinió apareguts al Principat en mitjans de comunicació en català i en edicions en català de mitjans de comunicació estatals, des de la publicació de l'aprovació de les normes fins a l'actualitat. També s'aporten dades il·lustratives —i no pas exhaustives— de la implantació de la reforma en els mitjans de més difusió a partir d'ocurrències trobades a les edicions digitals dels diaris, que constaten el que alguns articles d'opinió afirmen: la implantació ràpida de la reforma en els mitjans en llengua catalana. Aquest és, doncs, un estudi qualitatiu d'anàlisi de contingut que explora el comportament d'una part de la comunitat d'usuaris de la llengua. Si es pretengués abordar el grau d'implantació de la normativa, caldria fer un buidatge exhaustiu en els mitjans, utilitzant mètodes quantitius de recerca.

En aquest estudi també es vol investigar l'autoritat de l'acadèmia, que té més o menys poder sobre el que facin els usuaris de les varietats formals de la llengua escrita davant la normativa que estableixi en funció de l'estatus de la llengua. Per demostrar això, es compararà la implantació de la normativa als mitjans de comunicació escrits en català amb una reforma similar que va portar a terme la Real Academia Española (RAE) l'any 2010 i el seu intent d'implantació en mitjans escrits en llengua castellana. Es descriuran algunes diferències entre ambdues comunitats lingüístiques en aquest sentit, amb l'objectiu d'examinar l'autoritat de sengles acadèmies. També veurem les reaccions a reformes ortogràfiques d'altres llengües —francesa i alemanya—, que serviran per il·lustrar que les polèmiques causades per canvis ortogràfics són habituals en les comunitats lingüístiques pel fet que l'ortografia transcendeix l'àmbit lingüístic i s'entén com un fenomen d'abast ideològic en el marc d'una pràctica social (Sebba, 2007: 6).

---

1. Una anàlisi de la implantació a l'escola i en els textos dels escriptors, correctors i traductors també seria pertinent, però en aquest estudi ens hem volgut centrar en els mitjans de comunicació per la immediatesa amb què es poden extreure dades.

2. MARC TEÒRIC

La visió de la sociolingüística actual ha canviat pel que fa al focus de la qüestió, ja que la idea clàssica de la relació de conflicte entre llengües —en la llengua catalana, defensada per Aracil (1965), Ninyoles (1988) o Bañeres (1992)— s'ha superat per donar pas a la visió de base bourdieuana, que se centra principalment en les relacions entre individus i la seva posició i poder en la societat (Vila, 2016a: 203). Avui, coincidim que no només l'estat té un paper clau en política lingüística, sinó que també hi ha agents econòmics, socials i culturals que participen en el desenvolupament d'una llengua. En aquest context, doncs, veurem com els mitjans de comunicació, com a agents socials, han reaccionat davant dels canvis ortogràfics per explorar el paper que tenen en la difusió i implantació —entesa com a «l'ús efectiu dels usuaris de les formes codificades» (Vila, 2015: 135)— d'una reforma.

L'anàlisi de la implantació social de les normes ortogràfiques també es vol fer a partir de la reivindicació del paper dels estudis culturals com a disciplina que estudia les relacions del poder i la cultura. En aquesta disciplina, s'ha parlat molt extensament del concepte d'hegemonia, a partir de recuperar les teories marxistes d'Antonio Gramsci (1971): el poder hegemònic utilitza l'autoritat social i la seva posició dirigent per exercir la seva força sobre les classes subalternes, tot escampant la seva ideologia dominant sobre la població. Ara bé, en els darrers temps han sorgit veus dins d'estudis culturals que han afirmat que, a causa de la irrupció de les tecnologies i la societat de la informació, les estructures representatives del poder hegemònic ja no són tan clares. Avui, la dominació es produeix en la comunicació de forma immediata i irreflexiva, més enllà de la seva legitimació en una altra esfera (Lash, 2007: 66). Pel que fa a la difusió i implantació de la nova norma ortogràfica, veurem com els mitjans de comunicació, a partir del que han difós en les seves pàgines, legitimen un corrent determinat ràpidament.

En aquest article, doncs, ens volem centrar en el debat ideològic sobre la llengua, a partir del qual agents socials com els mitjans de comunicació produeixen i reprodueixen ideologies lingüístiques. Blommaert (1999: 10-11) argumenta que una ideologia lingüística no s'imposa en un determinat moment, sinó que es produeix tant en canals institucionals com no institucionals, en la pràctica quotidiana. Així és, doncs, com el debat sobre la reforma ortogràfica s'analitza des de l'òptica d'una pràctica social —en el marc de la seva difusió i del debat en els mitjans de comunicació—, ja que té lloc dins un context social, cultural i històric determinat (Sebba, 2007: 26).

La Secció Filològica, com a autoritat lingüística legal de la llengua catalana, forma part de l'engranatge institucional de planificació lingüística. Malgrat que l'IEC exerceixi l'autoritat legal en matèria lingüística a Catalunya segons la Llei 8/1991,² perquè una reforma s'implanti de manera efectiva, també ha de tenir l'autoritat moral. Joan Solà, en un article d'opinió publicat a l'*Avui* el 1991, qüestionava l'autoritat moral de

---

2. Vegeu la Llei 8/1991, de 3 de maig (DOGC 1440, de 8 de maig), sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans.

l'IEC, ja que, fins llavors, els mitjans de comunicació o el cinema s'havien hagut d'esforçar a trobar solucions a qüestions lingüístiques que no havien estat tractades per l'Institut. En aquest article veurem si l'autoritat moral de l'acadèmia catalana és qüestionada actualment en mitjans de comunicació escrits, que són agents socials que tenen un gran pes simbòlic dins del camp social de la llengua.

Seguint Bourdieu (1991), observem que les normes dins una societat estan determinades per l'*habitus*, que prové de l'experiència pràctica de cada camp social. L'*habitus* s'adquireix a partir de pràctiques socials anteriors i es manifesta en el comportament d'un individu. L'ús del català es produeix dins d'un *habitus* lingüístic únic en què les normes lingüístiques estan lligades al capital simbòlic de la llengua. En català, la inseguretats lingüística³ i la lluita contra la substitució d'una llengua subordinada provoquen que els parlants tinguin uns comportaments lingüístics determinats, com veurem més avall, que demostren que la ràpida implantació social de la reforma ortogràfica té a veure amb el capital simbòlic de la llengua en qüestió.

3. LES NORMES ORTOGRÀFIQUES DEL 1913 I LA REFORMA DEL 1996

La polèmica dels diacrítics no ha estat, ni de bon tros, la primera en la història de la llengua catalana. La Secció Filològica ha tractat molts temes que han generat debat des de finals dels anys vuitanta fins a l'actualitat (Llach *et al.*, 2015), alguns dels quals s'han intentat resoldre amb l'aprovació de la reforma de 2016. En aquest apartat, s'analitzen les reaccions a la codificació del català de 1913 i la reforma dels guionets de 1996 amb l'objectiu d'estudiar el paper de la premsa en la seva difusió i implantació.

El procés d'unificació de l'ortografia catalana va culminar amb la publicació de les *Normes ortogràfiques* l'any 1913. *L'Avenç* va tenir un paper molt rellevant en els primers intents d'unificació ortogràfica, a partir de l'organització de conferències i publicació d'articles durant la darrera dècada del segle XIX. Un cop publicades, les *Normes* es van aplicar ràpidament, fet que es va plasmar en els mitjans de comunicació. Des de la *La Veu de Catalunya*, Prat de la Riba (1913) va reclamar públicament que fossin acceptades, malgrat que es desencadenés una onada d'oposició⁴ —i també

---

3. La proliferació de materials de referència i la manca d'una normativa completa —tot i que la *Gramàtica de la llengua catalana* publicada el 2016 intenta esmenar aquesta qüestió amb una obra «més completa» (IEC, 2016b)— provoquen inseguretats a l'hora d'escriure. Com ja advertia Solà (citada dins de Mir, 2003), els professionals apliquen el que es coneix de la normativa, però sovint tenen molts interrogants sobre qüestions que no s'han resolt.

4. L'oposició a les normes també va trobar plataformes en la premsa del moment. Francesc Matheu, que representava alguns dels qui se sentien exclosos de les institucions dominants, defensava, entre altres qüestions, que el procés no havia estat prou participatiu, queixa que també veurem en articles d'opinió sobre la reforma de 2016. La revista *Catalana* va ser el mitjà que va difondre el seu posicionament antinormista, però Matheu i els seus seguidors van acabar claudicant i acceptant la normativa de Fabra (Martí Baiget, 2007: 67-68).

d'adhesions. Aquest mitjà va ser cabdal en la difusió de la normativa, ja que va publicar el text de les 24 normes que havien estat aprovades aquell mateix mes de gener de 1913 i que tenien el suport polític de Prat de la Riba com a president de la Diputació. La resposta va ser àmplia: 39 publicacions i 28 impremtes i corporacions de Catalunya i les Illes Balears van acollir-se a les *Normes* (Segarra, 1985: 338-339). La premsa va tenir un paper molt important en la seva propagació, ja que moltes publicacions les van adoptar l'endemà mateix (Segarra, 1985: 344). Veurem un comportament similar en els grans mitjans escrits catalans de l'actualitat.

L'any 1996, l'IEC va aprovar una reforma sobre «L'ús del guionet en l'escriptura dels mots formats per composició o prefixació», que també va tenir ressò mediàtic. Al diari *Avui*, Màrius Serra (1996), a partir de jocs de paraules amb les possibles confusions que podia comportar la pèrdua del guionet, feia una peça irònica sobre aquesta reforma. Joan Abril Español (1996), des d'*El Punt*, apuntava que hi podia haver casos d'ambigüitat, però restava importància a la qüestió. És cert que la difusió de la norma no va ser gaire encertada, ja que es va haver d'aclarir que no se suprimien tots els guionets, sinó que hi havia unes normes fixades per a cada cas (Mestres, 2002: 111-112). Sigui com sigui, la vacil·lació en l'escriptura de mots com ara *expresident*, que s'havia escrit també *ex-president* en la premsa catalana abans de la reforma dels guionets, va desaparèixer pràcticament a finals de 1996.⁵ Així doncs, els canvis es van aplicar als mitjans de comunicació amb certa celeritat.

4. LA DARRERA REFORMA I LA IMPLANTACIÓ ALS MITJANS CATALANS

L'OIEC, que va veure la llum en paper el 2017, recull la supressió dels accents diacrítics, que passen a ser catorze en total, a més d'altres canvis, com els relacionats amb la supressió o l'ús del guionet, la doble erra i la dièresi (IEC, 2017: 15-17). En aquesta secció s'analitza la implantació d'aquests canvis a la premsa catalana.

Els diaris escrits íntegrament en llengua catalana, amb una versió digital i en paper, de més difusió entre el juliol de 2016 i el juny del 2017 a Catalunya van ser *La Vanguardia*, *El Periódico de Catalunya*, *El Punt Avui* i *l'Ara*.⁶ S'han recollit dades il·lustratives de l'aplicació d'alguns canvis ortogràfics en cadascun d'aquests mitjans, en concret, pel que fa a la supressió de diacrítics, en dos mots, *dona* i *soc*, i també a l'ús de la doble erra en el cas del mot *arítmia* (taula 1). Aquests mots apareixen en fragments de textos recollits en aquestes publicacions entre setmanes i pocs mesos després de l'aprovació de les normes.

---

5. Fent una cerca del mot *ex-president* a *l'Avui* en tot l'any 1997, només se n'han trobat dues ocurrences d'un total de 883. A *El Punt*, la vacil·lació durant el 1997 és també mínima, amb nou ocurrences trobades d'un total de 463, la majoria de les quals en les pàgines de Serveis.

6. Per consultar les dades sobre tiratge de la premsa a Catalunya i Espanya, consulteu el web de l'Oficina de Justificació de la Difusió (OJD) (<https://www.ojd.es>).

TAULA 1
 Aplicació dels canvis ortogràfics en mitjans de comunicació escrits en català

	<i>La Vanguardia</i>	<i>El Periódico</i>	<i>El Punt Avui</i>	<i>Ara</i>
<i>dona</i>	em <i>dona</i> força per estar bé (19/01/2017)	<i>dona</i> per «fracassada» (03/01/2017)	La resolució del TSJC <i>dona</i> deu dies a la Generalitat (01/02/2017)	Una <i>dona dona</i> a lllum (26/04/2017)
<i>soc</i>	On hi ha una bona caiguda hi <i>soc</i> jo (13/07/2017)	No <i>soc</i> la típica <i>dona</i> bonica dalt del trapezi (03/01/2017)	<i>Soc</i> de l'oest (12/01/2017)	<i>soc</i> una <i>nina</i> (06/03/2017)
<i>arrítmia</i>	tenir problemes d' <i>arrítmia</i> (18/04/2017)	per una <i>arrítmia</i> maligna (17/03/2017)	li han detectat una <i>arrítmia</i> (12/03/2017)	Prop de 40.000 catalans pateixen <i>arrítmia</i> (28/11/2016)

FONT: Elaboració pròpia.

Aquests exemples il·lustren que la premsa va començar a aplicar els canvis de manera força ràpida, malgrat que de seguida també es produí un debat sobre la idoneïtat de la reforma. En un article d'opinió al diari *El Periódico*, Ricard Fité (2016) es preguntava per què es discuteix sobre ortografia, que és una cosa arbitrària, quan hi ha altres qüestions sobre la llengua que són més vitals. L'agenda del debat social d'una llengua, però, no la trien les institucions, sinó els agents socials de la comunitat lingüística, un espai on competeixen normes diferents⁷ i l'adhesió a la normativa o la resistència al canvi s'hi manifesten a través dels mitjans de comunicació.

Entre els que de seguida van donar suport a l'IEC per la supressió de la majoria de diacrítics hi ha «agents de la codificació i difusió de la norma» com Albert Pla Nualart, que està d'acord amb el contingut i no tant amb la forma com es va presentar (Pla Nualart, 2016a i 2016b); Rudolf Ortega, que va elogiar la reforma per haver simplificat l'escriptura (Ortega, 2016), i el director de l'OIEC, Vicent Pitarch (2016), el qual va valorar positivament l'obertura dinàmica del català a partir d'aquesta reforma. Des de la Secció Filològica s'ha defensat aquesta reforma, entre altres raons, per coherència, ja que hi havia moltes més paraules homògrafes que no portaven accent abans de la supressió dels diacrítics i, en canvi, els casos d'ambigüïtat gairebé no s'havien produït mai (IEC, 2016a).

7. Malgrat que Labov (1972: 120-121) parla d'una comunitat lingüística com un espai on hi ha unes normes compartides que la defineixen, cal dir que és la pràctica el que fa la comunitat. Les normes en comunitats de llengües subordinades no són tan sòlides com en comunitats monolingües. En el cas del català —deixant de banda l'efecte que pot tenir la seva fragmentació geogràfica en el seguiment de la normativa—, la codificació no ha estat del tot completa fins ara i hi ha hagut teòrics que han publicat normes alternatives en obres de referència de més o menys prestigi, com és el cas de Josep Ruaix, Joan Solà o Albert Jané.

Malgrat tot, les veus discordants mostren que el debat ha estat controvertit i que la reforma de 2016 ha aixecat moltes passions, fet que també s'ha notat a les xarxes socials.⁸ Entre els opositors a la reforma destaca el Cercle Vallcorba per ser especialment crític amb les modificacions. Segons els signants d'aquest grup, l'IEC, en proposar una reforma que segueix l'evolució de la llengua, no té en compte que el desenvolupament del català no és «normal», atès que és una llengua minoritzada (Cercle Vallcorba, 2016). El Cercle Vallcorba, format per un grup que defensa «la reversió del procés de castellanització i la recuperació del català genuí» (Cercle Vallcorba, 2018), va més enllà del debat merament lingüístic i toca una qüestió que no té tant a veure amb la simplificació de la llengua per la supressió dels accents diacrítics, sinó amb l'estatus de la llengua catalana. En aquest sentit, veiem com la llengua, a més de ser un instrument de comunicació, adquireix aquest component ideològic que fa que la societat civil la defensi a ultrança cada vegada que es toca, encara que sigui amb la intenció de reformar-ne el codi d'escriptura per simplificar-lo.

Altres articles d'opinió a la premsa han tocat la qüestió de la simplificació de la llengua, com és el cas d'Oriol Pi de Cabanyes, el qual afirmava que es corre el risc que la reforma es faci «extensiva a les hacs o als apòstrofs, amb la mateixa dèria interventora amb què anys enrere va ser pontificada la reforma de l'ús del guionet» (Pi de Cabanyes, 2016). Josep Maria Fonalleras tampoc no veia clara la justificació de la reforma per simplificació (Fonalleras, 2016).

El debat també ha girat entorn de la ràpida implantació d'aquesta reforma. Els primers a fer-se'n ressò, els mitjans de comunicació, van ser els primers també a adaptar-s'hi. En *El Punt Avui*, Manel Cuyàs (2016) parlava de l'obediència a l'autoritat dient que, mentre la presidenta de la Secció Filològica explicava la proposta a TV3, la mateixa televisió ja aplicava els canvis: «TV3 va actuar amb diligència i puntualitat, com va observar Gabriel Bibiloni: Teresa Cabré encara parlava, i a l'altre canal de la cadena ja escriuien *mora* per dir *móra*». Màrius Serra (Serra, 2016) ressaltava que és en els mitjans on es veuen primer els canvis i que és rellevant que la primera institució a aplicar els nous criteris hagi estat l'Ajuntament de València. Rudolf Ortega (2017), des d'*El País*, també constata que «la immensa majoria dels mitjans de comunicació han començat a aplicar la nova ortografia» només dos mesos després de la publicació de la proposta.

Si analitzem com s'ha difós aquesta reforma, veurem com algunes veus en discrepen. Malgrat l'adhesió a la nova ortografia, Pla Nualart afirmava que no «era el millor moment de fer-ho i calia més reflexió i consulta activa amb els professionals de la llengua» (Pla Nualart, 2016b). També és el cas de Francesc Xavier Vila, que parlava des de les xarxes socials sobre la manca d'un debat públic previ a l'aprovació de les normes, que «probablement ajudaria a difondre els arguments que donen suport a la proposta i evitarien la sensació d'imposició unilateral» (Vila, 2016b). La idea d'impo-

---

8. Per exemple, *El País* publicava, el 10 d'octubre de 2016, un article titulat «“A la merda el context!”, el vídeo que defensa els accents diacrítics», sobre una *youtuber* que ha elaborat un vídeo sobre la pèrdua dels diacrítics.

sició per part de l'autoritat es contraposa amb el que Ricard Fité (2016) diu en un article publicat a *El Periódico*: «Des del meu punt de vista, aquesta polèmica no té sentit. L'autoritat en la matèria és l'IEC a través de la Secció Filològica». L'autoritat lingüística en la comunitat catalana es percep, doncs, en l'IEC, que ha donat cinc anys⁹ per a l'aplicació progressiva de les modificacions. Malgrat això, caldria examinar el temps que triga a implantar-se a tota la comunitat lingüística, ja que pot variar segons el camp social.

5. LA REFORMA ORTOGRÀFICA DE LA LLENGUA ESPANYOLA DE 2010

La reforma ortogràfica proposada per la RAE es va fer pública l'any 2010. Les principals novetats són: l'exclusió dels dígrafs *ch* i *ll* de l'abecedari; la proposta d'un sol nom per a cada lletra de l'abecedari; la substitució de la *q* per una grafia pròpia a mots com *cuórum*; l'eliminació de l'accent a mots com *guion* o *truhan*; l'eliminació de l'accent diacrític a *solo*, als pronoms demostratius i a la conjunció *o* escrita entre xifres; qüestions relatives als prefixos, i l'equiparació del tractament ortogràfic d'estrangerismes i llatinismes (RAE, 2010). Com en el cas del català, la modificació més polèmica va ser la supressió dels diacrítics, en mots com *solo* i els pronoms demostratius. A diferència del català, però, el seguiment en els mitjans de comunicació escrits ha estat dispar (taula 2).¹⁰

Aquests exemples permeten il·lustrar la vacil·lació que hi ha en la premsa escrita en castellà pel que fa a la reforma del 2010. Alguns diaris com *El País* fan servir majoritàriament *solo* des de 2010, tot i que des de 2014 torna a admetre *sólo* en el seu llibre d'estil (R. G. G., 2014); d'altres, com ara *El Mundo*, escriuen *sólo*. Veiem, també, vacil·lació dins una mateixa edició diària i, fins i tot, dins d'un mateix article. El que potser resulta més interessant és observar que les versions en castellà de *La Vanguardia* i *El Periódico* presenten diferències en el seu comportament pel que fa a la implantació de la normativa, si les comparem amb les versions en català. Si bé en català s'aplica la normativa de manera general, en castellà hi ha certa vacil·lació en tots dos diaris. Pel que fa a les obres de referència, d'altra banda, la Fundación del Español Urgente (Fundéu) —l'objectiu de la qual és vetllar pel bon ús del castellà als mitjans de comunicació— incorpora la reforma i recomana l'ús de *solo*, *truhan* i *guion* en el seu manual.

Quan va publicar-se l'*Ortografía de la lengua española*, alguns membres de la RAE van discrepar de la reforma. Aquest és el cas d'Antonio Muñoz Molina, el qual, se-

9. Mentre que l'IEC publica en el seu web que es donen cinc anys de termini, la Generalitat, a través de Política Lingüística, afirma que el termini per a l'aplicació dels canvis és de quatre anys (Generalitat de Catalunya, 2016).

10. Els mitjans seleccionats són els dos diaris que van tenir més tiratge de la premsa generalista a l'Estat espanyol entre 2016 i 2017, segons l'OJD, a més de *La Vanguardia* i *El Periódico*, que s'han escollit perquè també s'han fet servir les seves edicions catalanes per al recull en mitjans escrits en català.

TAULA 2
Aplicació de canvis ortogràfics en mitjans de comunicació escrits en castellà

	<i>El País</i>	<i>El Mundo</i>	<i>La Vanguardia</i>	<i>El Periódico</i>
<i>solo</i>	<i>solo</i> el catalán (15/11/2010) no <i>solo</i> su componente científico (18/12/2010) <i>solo</i> Italia (22/02/2018)	no <i>sólo</i> se lo aplicarán (06/02/2018) <i>Sólo</i> una vieja placa (22/02/2018)	<i>sólo</i> uno de los estudiantes (06/02/2018) <i>sólo</i> la mitad (06/02/2018) <i>solo</i> a ocho femeninos (06/02/2018) Con <i>solo</i> 25 años (05/02/2018)	<i>Solo</i> 10 firmas del Ibex (07/11/2010) regular <i>solo</i> drones profesionales (22/02/2018)
<i>truhan</i>	¿Hacia un fútbol <i>truhán</i> ? (18/08/2011) Cuando el <i>truhán</i> escuchó tus jadeos (30/04/2015) un histriónico <i>truhan</i> (30/08/2015)	Soy un <i>truhán</i> (20/12/2017) una rápida carrera como <i>truhán</i> (12/01/2018)	como un <i>truhan</i> (09/08/2015) triquiñuela, <i>truhan</i> , plumier (02/02/2016)	ser un <i>truhan</i> / ser un <i>truhán</i> (05/02/2016, dins el mateix article)
<i>guion</i>	ultima el <i>guión</i> (27/12/2011) giros de <i>guión</i> (27/12/2011) se ciñen al <i>guión</i> (22/03/2012) los sones de un <i>guion</i> (30/04/2015)	salirse del <i>guión</i> (06/02/2018) Mejor <i>Guión</i> Adaptado (06/02/2018)	dirección y <i>guión</i> adaptado (04/02/2018) mejor <i>guion</i> adaptado (04/02/2018)	mejor <i>guión</i> internacional (28/01/2018) ¿Fuera de <i>guion</i> ? (17/06/2011) Sin <i>guion</i> (04/04/2014) beber del mismo <i>guión</i> (06/02/2018)

FONT: Elaboració pròpia.

gons *El País* (*El País* i EFE, 2010), es resistia a deixar d'accentuar paraules com *truhan* i *guion*. Al cap d'uns anys, *El Periódico* (López Alonso, 2013) publicava un article sobre l'ús dels accents diacrítics a *solo* i els pronoms demostratius, en el qual s'afirmava que el membre de la RAE Salvador Gutiérrez Ordóñez havia reconegut que el seguiment havia estat desigual. Àlex Grijelmo (2015) deia a *El País* que els que van néixer amb aquests accents donarien qualsevol argument per defensar-los, com ara l'ambigüitat que es pot produir en alguns casos. Val a dir, però, que la RAE s'ha defensat de la polèmica tot dient que la supressió del diacrític en el cas de *solo* i els pronoms demostratius era només una recomanació. Així s'explica en un article penjat al seu web

(RAE, 2018) i a la premsa; per exemple, en un article publicat a *El Periódico* (López Alonso, 2013), la RAE declarava que escriure aquests mots amb accent no constitueix una falta perquè es tracta només d'un consell. També Gutiérrez Ordóñez (2017), en un estudi sobre l'accent a *solo* i els pronoms demostratius, admet que l'aparició de l'*Ortografía* l'any 2010 va generar certa confusió, ja que molts consideraven que es condemnava l'ús de l'accent, cosa que no és així. De tota manera, Del Valle i Villa (2012: 40) expliquen que els informes publicats a la premsa no deixaven clar el que eren recomanacions i el que tenia un caràcter més prescriptiu, fet que va causar que la polèmica creixés. Malgrat tot, aquestes modificacions es van publicar com a propostes normatives, i en el cas de mots com *truhan* o *guion* s'afirma clarament que s'han d'escriure obligatòriament sense accent.

Davant les declaracions dels mateixos membres de la RAE, veiem que no s'ha aconseguit que la implantació de la normativa en la premsa sigui generalitzada, mentre que en cas de la catalana sí que ha estat així —com a mínim, en la de més tiratge. La posició hegemònica del castellà com a llengua establerta fa que no hi hagi inseguretat lingüística i que l'autoritat de la RAE es vegi, en certa manera, qüestionada.

6. ALTRES REFORMES EN LLENGÜES EUROPEES

És important destacar que les reformes ortogràfiques han aixecat polèmica al llarg de la història en moltes comunitats lingüístiques. En aquest apartat, s'exploren dos casos en què els mitjans també han difós la polèmica amb un paper més o menys legitimador de la normativa.

A França, una reforma que va tenir lloc l'any 1990 i que es va considerar modesta (Ball, 1999) va suscitar un debat no només en els mitjans de comunicació, sinó que escriptors, correctors, músics i associacions també hi van dir la seva. La reforma abordava, a grans trets, l'ús de guionets, el plural en paraules compostes i manlleus i l'ús del circumflex i la dièresi. L'oposició va ser tan forta que poques de les novetats van ser incorporades en els diccionaris —i només ho van fer com a variants—, i la reforma no va tenir implantació ni a la premsa ni a les editorials, i a les escoles tampoc se'n va fer una bona promoció (Ball, 1999: 270-271). En aquest cas, l'autoritat de l'acadèmia va quedar deslegitimada pel fracàs de la implantació en els tres camps socials bàsics.

A Alemanya la reforma ortogràfica del 1996 la va presentar l'Estat com una solució a unes normes incoherents que havien causat problemes als usuaris (Johnson, 2002: 549). En aquest cas, la reforma tampoc feia canvis substancials; alguns van abordar la grafia dels estrangerismes, l'ús de les majúscules o la puntuació (Johnson, 2002: 556). Malgrat la voluntat simplificadora, la polèmica va començar entre escriptors i intel·lectuals amb una protesta que va tenir força ressò mediàtic, i va acabar amb un debat ideològic que va escalar fins a estaments polítics i judicials. El cas va arribar al Tribunal Constitucional Federal d'Alemanya, després que un parlant denunciés que la reforma constituïa la violació dels seus drets fonamentals. Tot i que no es va admetre la

denúncia, la polèmica no es va acabar aquí, ja que, entre 2003 i 2004, algunes institucions culturals van intentar aturar la reforma o revisar-la completament i no va ser fins a l'any 2006 que aquesta reforma va entrar en vigor (Pestaña, 2011: 338). En aquest cas, l'autoritat de l'Estat alemany va voler marginar el paper de la comunitat lingüística imposant la normativa. Les conseqüències d'aquesta reforma demostren que l'estat no és l'únic que participa en la planificació d'una llengua, sinó que hi intervenen diversos agents socials, econòmics i culturals.

7. CONCLUSIONS

Havent repassat casos en què les reformes ortogràfiques han causat desacords, amb conseqüències més o menys significatives, podem corroborar que normativa i ideologia estan estretament relacionades. Hem detectat que hi ha llengües establertes, com la castellana, la francesa i l'alemanya, els parlants de les quals es rebel·len contra les decisions preses en un marc institucional de planificació lingüística. Hem vist com en llengües minoritzades com la catalana, les reformes tenen el suport dels mitjans de comunicació principals, que han contribuït a la difusió i legitimació de la reforma ortogràfica de 2016 proposada per l'autoritat lingüística catalana. Aquests mitjans han seguit les normes de l'IEC, l'autoritat del qual no ha estat discutida en corrents dominants. Malgrat que en la comunitat lingüística hi ha ideologies que competeixen, la lleialtat lingüística es manifesta com a resistència al canvi en els usuaris que tenen un paper irrellevant en la reforma. Així, la normativa oficial s'imposa en els mitjans de comunicació principals perquè té el prestigi de l'acadèmia i, per tant, podem dir que l'IEC té, avui dia, l'autoritat legal i també la moral, com a mínim en aquest àmbit de l'estudi. Caldrà veure com aquests canvis s'implanten en altres sectors, com ara l'escola i les editorials.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ABRIL ESPAÑOL, J. (1996). «La reforma ortogràfica encén passions». *El Punt* (25 setembre), p. 10. També disponible en línia a: Arxiu Municipal de Girona. <<http://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0002556636&page=10&search=guionet&lang=ca&view=hemeroteca>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- ARACIL, L. V. (1965). *Conflit linguistique et normalization linguistique dans l'Europe nouvelle*. Nancy: Centre Universitaire Européen. [Traduït al català a: ARACIL, L. V. (1986). *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, p. 21-38]
- BALL, R. (1999). «La réforme de l'orthographe en France et en Allemagne: attitudes et réactions». *Current Issues in Language and Society*, vol. 6, núm. 3-4, p. 270-275.
- BAÑERES, J. (1992). «La tensió i el conflicte lingüístics. Els elements socials condicionants (1a part)». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*, núm. 17, p. 17-30.
- BLOMMAERT, J. (ed.) (1999). *Language ideological debates*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- (2010). *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- BOIX, E.; VILA, F. X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BOIX-FUSTER, E. (2015). «Llindar». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 25, p. 9.
- BOURDIEU, P. (1991). *Language and symbolic power*. Traducció de Gino Raymond i Matthew Adamson. Edició a cura de John B. Thompson. Cambridge: Polity Press.
- CERCLE VALLCORBA (2016). «L'evolució de l'Institut». *El Punt Avui* [en línia]. <http://projecte.traces.uab.cat/tracesbd/avui/2016/avui_a2016m11d2p14.pdf> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2018). «La reversió del procés de castellanització i la recuperació del català genuí». A: *Cercle Vallcorba* [en línia]. <<https://sites.google.com/site/cerclevallcorba/que-diu-vallcorba-sobre/la-reversio-del-proces-de-castellanitzacio>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- CUYÀS, M. (2016). «Obediència a l'Institut». *El Punt Avui* [en línia]. <http://projectetraces.uab.cat/tracesbd/avui/2016/avui_a2016m10d28p2.pdf> [Consulta: 28 febrer 2018].
- FITÉ, R. (2016). «L'ortografia, una prèvia de la nova gramàtica». *El Periòdic* [en línia]. <<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/oci-i-cultura/opinio-ricard-fite-ortografia-catala-5587348>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- FONALLERAS, J. M. (2016). «Amable i digerible». *El Periòdic* [en línia]. <<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/opinio/amable-digerible-5460680>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2016). «La Generalitat comença a aplicar la nova normativa lingüística de l'IEC». A: *Generalitat de Catalunya. Llengua catalana* [en línia]. <<http://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/La-Generalitat-comenca-a-aplicar-la-nova-normativa-lingueistica-de-IIEC>> [Consulta: 11 juny 2018].
- GRAMSCI, A. (1971). *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. Traducció i edició a càrrec de Quentin Hoare i Geoffrey Nowell Smith. Nova York: International Publishers.
- GRIJELMO, A. (2015). «La tilde sentimental». *El País* [en línia]. <https://elpais.com/elpais/2015/07/24/opinion/1437737781_691265.html> [Consulta: 28 febrer 2018].
- GUTIÉRREZ ORDÓÑEZ, S. (2017). «Sobre la tilde en solo y en los demostrativos». *Boletín de la Real Academia Española*, vol. 96, núm. 314, p. 471-528. També disponible en línia a: <<http://revistas.rae.es/brae/article/view/159/408>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (IEC) (1996). «L'ús del guionet en l'escriptura dels mots formats per composició o prefixació». A: *Documents de la Secció Filològica, III*. Barcelona: IEC, p. 22-37. També disponible en línia a: <<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000042/00000018.pdf>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2016a). «Sobre la simplificació dels accents diacrítics en la proposta d'*Ortografia de la llengua catalana*». A: *Institut d'Estudis Catalans* [en línia]. <http://www.iec.cat/activitats/noticiasencera.asp?id_noticies=1769> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2016b). «L'IEC publica la *Gramàtica de la llengua catalana*, la gramàtica normativa del segle XXI». A: *Institut d'Estudis Catalans* [en línia]. <https://www.iec.cat/activitats/noticiasencera.asp?id_noticies=1817> [Consulta: 10 maig 2018].
- (2017). *Ortografia catalana*. Barcelona: IEC. També disponible en línia a: <http://www.iec.cat/llengua/documents/ortografia_catalana_versio_digital.pdf> [Consulta: 28 febrer 2018].
- JOHNSON, S. (2002). «On the origin of linguistic norms: orthography, ideology and the first constitutional challenge to the 1996 reform of German». *Language in Society*, vol. 31, núm. 4, p. 549-576.
- LABOV, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.

- LASH, S. (2007). «Power after hegemony: cultural studies in mutation?». *Theory, Culture & Society*, vol. 24, núm. 3, p. 55-78.
- LLACH, S.; CICRES, J.; MOLA, M. (2015). «Aspectes conflictius d'ortografia catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 25, p. 113-128.
- LÓPEZ ALONSO, E. (2013). «Solo” y “este” se resisten a perder la tilde». *El Periódico* [en línia]. <<https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20130109/solo-y-este-se-resisten-a-perder-la-tilde-2289928>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- MARTÍ BAIGET, M. (2007). *Francesc Matheu i la revista 'Catalana': L'oposició a la normativització del català (1918-1926)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MESTRES, J. M. (2002). «Sobre l'ús del guionet». A: MARTÍ I CASTELL, J. (ed.). *De la preceptiva de la llengua catalana: Reflexions i notes 2000-2002*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 111-112.
- MIR, A. (2003). «Correctors, assessors, lingüistes: reflexió sobre el procés de revisió de textos escrits». *Llengua i Literatura*, núm. 14, p. 211-237.
- NINYOLES, R. L. (1988). *Conflicte lingüístic valencià: Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. 2a ed. València: Tres i Quatre. [La primera edició és del 1969]
- ORTEGA, R. (2016). «Diacrítics, ortografia i ortoèpia». *El País* [en línia]. <http://cat.elpais.com/cat/2016/10/11/cultura/1476202910_453933.html> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2017). «La reforma i l'oportunitat». *El País* [en línia]. <http://cat.elpais.com/cat/2017/01/03/cultura/1483469169_920987.html> [Consulta: 28 febrer 2018].
- EL PAÍS; EFE (2010). «A Facebook no le gusta perder la i griega». *El País* [en línia]. <https://elpais.com/cultura/2010/11/15/actualidad/1289775609_850215.html> [Consulta: 28 febrer 2018].
- PESTAÑA, C. (2011). «La reforma ortogràfica alemana». *Panacea@*, vol. 12, núm. 34, p. 337-340. També disponible en línia a: <<http://www.tremedica.org/panacea/IndiceGeneral/n34-restilo-castro.pdf>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- PI DE CABANYES, O. (2016). «Els diacrítics». *La Vanguardia* [en línia]. <<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2016/10/24/pagina-33/97290753/pdf.html>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- PITARCH, V. (2016). «Ortografia catalana del nostre temps». *El Punt Avui* [en línia]. <http://projectetraces.uab.cat/tracesbd/avui/2016/avui_a2016m11d2p14.pdf> [Consulta: 28 febrer 2018].
- PLA NUALART, A. (2016a). «Una reforma ben orientada però mal comunicada». *Ara* [en línia]. <http://www.ara.cat/cultura/reforma-ben-orientada-pero-comunicada_0_1660633943.html?_ga=1.190038123.1525797131.1488294712> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2016b). «El vesper dels diacrítics: matisacions substancials». *Ara* [en línia]. <http://llegim.ara.cat/vesper-dels-diacritics-matisacions-substancials_0_1664833550.html> [Consulta: 28 febrer 2018].
- PRAT DE LA RIBA, E. (1913). «Les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans». *La Veu de Catalunya* [en línia] (31 gener), núm. 4929. <<http://mdc2.cbuc.cat/cdm/ref/collection/veup1/id/27546>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2010). «Principales novedades de la última edición de la Ortografía de la lengua española». A: *Real Academia Española* [en línia]. <http://www.rae.es/sites/default/files/Principales_novedades_de_la_Ortografia_de_la_lengua_espanola.pdf> [Consulta: 28 febrer 2018].

- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2018). «El adverbio *solo* y los pronombres demostrativos, sin tilde». A: *Real Academia Española* [en línia]. <<http://www.rae.es/consultas/el-adverbio-solo-y-los-pronombres-demostrativos-sin-tilde>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- R. G. G. (2014). «El “libro de estilo” se adapta al futuro». *El País* [en línia]. <https://elpais.com/sociedad/2014/05/10/actualidad/1399739605_201787.html> [Consulta: 10 maig 2018].
- SEBBA, M. (2007). *Spelling and society: The culture and politics of orthography around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SEGARRA, M. (1985). *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries.
- SERRA, M. (1996). «Fora guions!». *Avui* (15 febrer), p. 81. També disponible en línia a: Arxiu Municipal de Girona. <<http://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0000824566&page=81&search=Serra&lang=ca&view=hemeroteca>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- (2016). «Els diacrítics i els residus sòlids». *La Vanguardia* [en línia]. <<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2016/11/22/pagina-30/97396711/pdf.html>> [Consulta: 28 febrer 2018].
- SOLÀ, J. (1991). «Autoritat legal, autoritat moral». *Avui* (9 abril).
- VALLE, J. del; VILLA, L. (2012). «La disputada autoridad de las academias: debate lingüístico ideológico en torno a la Ortografía de 2010». *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, vol. 10, núm. 19, p. 29-53.
- VILA, F. X. (2015). «L'avaluació de la implantació de la normativa: la perspectiva sociolingüística i glotopolítica». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 25, p. 129-140.
- (2016a). «Sobre la vigència de la sociolingüística del conflicte i la noció de normalitat lingüística». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 26, p. 199-217.
- (2016b). «Algunes reflexions sobre la proposta de reforma ortogràfica anunciada per l'IEC». A: *Amb certa calma: qüestions de llengua i societat* [en línia]. <<http://slcat.blogs.pot.co.uk/2016/10/algunes-reflexions-sobre-la-proposta-de.html>> [Consulta: 28 febrer 2018].